

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ

**Система забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої
освіти**

сертифікована на відповідність ДСТУ ISO 9001:2015 / ISO 9001:2015

Кафедра філософії, соціології та політології

ЗАТВЕРДЖЕНО

вченою радою

(пост. п. 6 від «17» 02 2020 р.)

Ректор

А. А. Мазаракі

**ДИПЛОМАТИЧНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ /
THE DIPLOMATIC RELATIONS OF UKRAINE**

ПРОГРАМА / COURSE SUMMARY

Київ 2020

**Розповсюдження і тиражування без офіційного дозволу КНТЕУ
заборонено**

Автори: Осика С. Г., канд. юрид. наук, доц.,
Надзвичайний і Повноважний Посол України.
Кизименко І.О., канд. іст. наук, доц.

Програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри філософії,
соціології та політології (протокол № від 2020 р.)

Рецензенти: **Латигіна Н. А.**, докт. політ. наук, проф.
Горбатенко В. П., докт. політ. наук, проф.,
провідний науковий співробітник
відділу правових проблем політології
Інституту держави і права ім.
В.М. Корецького
Національної академії наук України

ДИПЛОМАТИЧНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ / THE DIPLOMATIC RELATIONS OF UKRAINE

ПРОГРАМА / COURSE SUMMARY

ВСТУП

Програма дисципліни «Дипломатичні відносини України» розроблена для аспірантів третього (наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю 052 «Політологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки». «Дипломатичні відносини України» є вибірковою дисципліною.

Програму підготовлено відповідно до Стандарту вищої освіти КНТЕУ спеціальності 052 «Політологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Програма дисципліни «Дипломатичні відносини України» складається з наступних розділів:

1. Мета, завдання та предмет дисципліни.
2. Передумови вивчення дисципліни як вибіркової компоненти освітньої програми.
3. Результати вивчення дисципліни.
4. Зміст дисципліни.
5. Список рекомендованих джерел.

1. МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА ПРЕДМЕТДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення дисципліни є розуміння сутності та змісту комплексного підходу до вивчення дипломатичного досвіду здійснення міжнародно-політичної діяльності в різні історичні епохи на теренах України; ознайомлення з основним змістом, особливостями та складовими раціональної організації сучасної дипломатичної та консульської роботи закордонних дипломатичних представництв

Завданням вивчення дисципліни є засвоєння теоретичної бази основних положень і принципів дипломатії, становлення на різних етапах історичного розвитку та дипломатичної думки, сучасної практики дипломатичної й консульської служби як в Україні, так і за кордоном.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Дипломатичні відносини України» є основні засади зовнішньополітичної діяльності дипломатичних служб держав і державних утворень, які існували в різні епохи на території України та сучасні тенденції розвитку дипломатичних відносин держави.

2. ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ ЯК ВИБІРКОВОЇ КОМПОНЕНТИ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ

знання

- політологія;
- історія України;

- філософія;
  - право.
- вміння*
- вільно володіти понятійним апаратом в галузі соціальних та поведінкових наук;
  - здатність до наукового, аналітичного мислення.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Дисципліна «Дипломатичні відносини України», як вибіркова компонента освітньої програми, забезпечує оволодіння студентами загальними та фаховими компетентностями і досягнення ними програмних результатів навчання за освітньо-науковою програмою спеціальності 052 «Політологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»:

Номер в освітній програмі	Зміст компетентності	Номер теми, що розкриває зміст компетентності
<i>Загальні компетентності за освітньою програмою</i>		
ЗК4.	Здатність проведення самостійних досліджень на сучасному рівні	1-8
ЗК13.	Здатність діяти з належною соціальною відповідальністю та громадянською свідомістю.	2, 4, 5, 8
<i>Фахові компетентності освітньою програмою</i>		
ФК3.	Комплексне розуміння принципів функціонування та закономірностей розвитку влади та публічної політики, політичних інститутів та процесів, політичної поведінки, політичної культури та ідеології, світової політики та політики окремих країн та регіонів.	1-8
<i>Програмні результати навчання за освітньою програмою</i>		
ПРН7.	Комплексно застосовувати широкий спектр політологічних понять, теорій і методів до аналізу владно-політичних відносин політичних акторів, інститутів та ідей відповідно до певного історичного або сучасного контексту.	1-8
ПРН12.	Уміння доводити результати досліджень та інновацій та публічно їх представляти, обговорювати їх і дискутувати з науково-професійною спільнотою.	1-8

4. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Історія зародження дипломатії.

Походження терміну та поняття «дипломатія». Зародження дипломатії Стародавнього Сходу: від Шумеру до стародавнього Єгипту та Хараппа. Особливості давньокитайської дипломатії.

Дипломатичні відносини стародавніх держав Греції. Дипломатія Республіканського та Імперського Риму. Північне Причорномор'я: грецька та римська дипломатія на землях України. Дипломатія Остготської держави, Аварського, Гунського та Тюркського каганатів на українських землях.

Дипломатія Середньовіччя. Багатовікова дипломатія Східної Римської імперії «Візантії». Дипломатичний досвід європейських держав Середньовіччя. Політичний символізм в описах середньовічних посольських місій. Практики укладання договорів. Нововведення ренесансної дипломатії. Вплив праць Макіавеллі на європейську дипломатію та зародження міжнародної політології. Династичні шлюби «шлюбна дипломатія» в середньовічній Європі. Особливості дипломатії Ісламських держав VII - XV століть.

Зародження багатосторонньої дипломатії: Утрехтський мир тощо. Кінцеве становлення постійно діючих дипломатичних місій. Зародження і розвиток головних інструментів дипломатії: письмова комунікація, поява імунітетів і привілеїв посольств та їх персоналу, церемоніал посольського прийому, мистецтво дипломатичних переговорів.

Формування глобальної системи міжнародних відносин в епоху розвитку європейських колоніальних імперій (Великобританія, Нідерланди, Франція, Іспанія, Португалія).

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-7.

Додатковий: 11, 12, 30.

Інтернет-ресурси: 1,2.

Тема 2. Витоки, зародження і розвиток традицій національного державотворення та вітчизняної дипломатії України.

Основні чинники формування уявлень про дипломатію додержавної України. Становлення державницьких традицій на українських землях. Становлення і розвиток дипломатії Київської Русі. Особливості дипломатії Київської Русі з Візантійською імперією, Норманськими державами Скандинавії, з Хозарським каганатом.

Дипломатія Б. Хмельницького. Особливості дипломатії козацької

квазідержави України з Річчю Посполитою, Російською імперією, Кримським ханством та Оттоманською Портою. Специфіка дипломатії Гетьманської України другої половини XVII – XVIII ст.

Українське питання в Російській та Австро-Угорській імперіях: дипломатичні шляхи в кінці XVIII – перших десятиліттях ХХ ст. «Українська карта» в планах і дипломатичних іграх Троїстого союзу та Антанти. Дипломатія українських урядів ХХ-го століття дипломатична боротьба на Брестській мирній конференції. Версальська система міжнародних відносин. Україна та перші кроки її дипломатичної діяльності на міжнародній арені в міжвоєнну добу. Україна і Ліга Націй.

Процес утворення Союзу Радянських Соціалістичних Республік, роль і місце в ньому України. Дипломатична активність навколо українських проблем напередодні та в роки Другої світової війни. Українське питання на Ялтинській конференції 1945 р. Міжнародно-правове оформлення західних кордонів УРСР. Делегація УРСР на Установчій конференції ООН. Повоєнна доба і місце в міжнародних процесах Української РСР.

Створення незалежної суверенної держави України в 1991 році та початок розвитку її дипломатії.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-7.

Додатковий: 1, 10, 19, 20, 21,30

Інтернет-ресурси: 1, 2.

Тема 3. Дипломатія сучасної України її інститути та інструментарій.

Органи зовнішніх зносин України. Центральні органи зовнішніх зносин України: Верховна Рада України, Президент України, Уряд України, Міністерство Закордонних Справ України. Парламентська дипломатія України: постійна делегація Верховної Ради України в ПАРЄ, двосторонні міжпарламентські комісії Верховної Ради України, Комітет Верховної Ради України з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва, міжнародний підрозділ Секретаріату Верховної Ради України. Дипломатична діяльність Президента України та міжнародного підрозділу його Офісу. Дипломатична діяльність Уряду України та міжнародного підрозділу його Секретаріату. Міжнародні підрозділи Міністерств та інших центральних органів України.

Міністерство Закордонних Справ України: структура та функції. Спеціальні органи зовнішніх зносин України. Спеціальні дипломатичні

місії України. Постійні дипломатичні представництва України: посольства, постійні дипломатичні місії, консульські установи, військові аташати постійні представництва України в міжурядових організаціях, торгові представництва. Спеціальні дипломатичні місії України. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» 2010 р.

Структури і функції різних видів постійних і тимчасових дипломатичних представництв України. Привілеї та імунітети різних видів дипломатичних представництв України, як державних органів так і юридичних осіб. Привілеї та імунітети персоналу різних видів дипломатичних представництв України (дипломатичного, адміністративно-технічного, службового персоналу). Дипломатичні ранги співробітників дипломатичної служби. Закон України про дипломатичну службу 2018р. . Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961р. Віденська Конвенція про консульські зносини 1963 р. Віденська конвенція про представництво держав у їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру 1975 р. Нью-Йоркська Конвенція про спеціальні дипломатичні місії 1969 р.

Форми і методи дипломатичної роботи. Відмінності і нові виміри роботи дипломатичних працівників України.

Дипломатичне листування та документи. Їх різновид директиви Розпорядження, інструкції, інші документи, які регламентують діяльність українських дипломатів.

Огляд преси, прес-реліз, інформація, довідка, рецензія, відгук, анотація, дипломатичний щоденник. Службові листи: види, реквізити, основні елементи. Супровідний лист, інформаційний лист, вітальний лист, політичний лист. Службова та доповідна записки. Документи, якими забезпечуються візити перших осіб держави за кордон, а також делегацій на їх запрошення в Україну. Документи, які підсумовують візит (спільна заява, комюніке, декларація, протокол).

Види дипломатичного листування. Протокольні вимоги до дипломатичного листування. Протокольне правило: «Chaque lettre demande reponse» – «Будь-який лист потребує відповіді». Особисті бесіди. Письмова кореспонденція. Офіційна нота в третій особі. Вербальна нота. Офіційний лист від першої особи (особисте послання). Офіційна особа – офіційній особі. Записи усних бесід (пам'ятна записка (aide-memoire), листок паперу (bout de papier). Відхилення листа. Меморандум. Запрошення. Вираз подяки. Візитні картки.

Політичний текст як історичний феномен. Тактичні та стратегічні задачі політичного тексту. Жанри політичного тексту.

Професійно-особистісні якості працівника дипломатичної служби. Форми і методи професійного самовдосконалення працівників

дипломатичної служби. Особливості та вимоги до планування дипломатичної роботи. Практика ведення щоденника дипломата, консульського агента. Організація робочого часу дипломата згідно з правилами тайм - менеджменту.

Дипломатичні прийоми. Практика відвідування прийомів та інших відповідних заходів, які організують державні органи, політичні та громадські організації, дипломатичні представництва інших країн. Техніка ведення дипломатичних переговорів. Протокольні заходи з прибуттям дипломатів до країни перебування.

Інформаційно-роз'яснювальна робота та забезпечення позитивного іміджу держави в країні перебування.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-7.

Додатковий: 6, 12, 18.

Інтернет-ресурси: 1-7.

Тема 4. Дипломатія України в умовах глобалізації.

Українська дипломатія в умовах глобалізації. Переваги та недоліки сучасної дипломатії. Новітні тенденції в роботі дипломатичного агента України XXI ст. Офіційна дипломатія України. Корпоративна дипломатія. «Бізнес-дипломатія».

Дипломатія в попередженні конфліктів та постконфліктному будівництві. Антикризова дипломатія. Оборонна дипломатія. Міжнародний тероризм та дипломатія. «Човникова» дипломатія.

Публічна (громадська) дипломатія України. Медіа-дипломатія. Віртуальна (мережева) дипломатія. Культурна дипломатія.

Принципи економічної дипломатії України. Економічні війни та роль дипломатії у їх попередженні та припиненні. Фінансова дипломатія. Енергетична дипломатія. Торговельна дипломатія. Продовольча дипломатія. Екологічна дипломатія.

Багатостороння дипломатія. Парадипломатія. Конференційна дипломатія. «Дипломатія-каталізатор». Концепція «другого напрямку» дипломатії: «second-track diplomacy» експертна дипломатія, «track one diplomacy» громадянська дипломатія, «track two diplomacy». Участь України в міжнародних самітах. Переговорна практика і підписання міжнародних договорів сучасної України.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-7.

Додатковий: 2, 6, 12, 18, 25, 27.

Інтернет-ресурси: 1-7.

Тема 5. Дипломатична діяльність України в міжурядових організаціях (універсальних та регіональних).

Діяльність України в ООН, її спеціалізованих організаціях та у складі їх органів. Генеральна Асамблея (ГА), Рада Безпеки (РБ), Секретаріат, Міжнародний суд, Економічна і соціальна рада, Рада з Опіки. Україна в Раді Безпеки ООН. Рамкова програма партнерства між Урядом України та ООН на 2018-2022 роки. Офіційні контакти України та ООН. Представництво України в ООН. Координатори програм ООН в Україні. Участь України в миротворчих місіях ООН. Фонди, програми та агентства ООН в Україні.

Дипломатична діяльність України в спеціалізованих організаціях ООН: Міжнародний валютний фонд, Світовий банк (Міжнародна фінансова корпорація (МФК), Багатостороння агенція з гарантій інвестицій (БАГІ) та Міжнародний центр з урегулювання інвестиційних спорів (МЦУІС)), ФАО, МАГАТЕ, ЮНЕСКО, ВООЗ, ЮНІДО, ВМО та ін.

Діяльність України в Міжнародному Суді ООН. Позов України проти Росії в Міжнародний суд ООН. Питання приналежності Криму. Міжнародний трибунал ООН з морського права та справи, пов'язані з Україною. Інцидент у Керченській протоці.

Взаємодія Національного Банку України, Національної Комісії Цінних паперів України, Національної Комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг з Банком Міжнародних розрахунків, Базельським комітетом з питань банківського нагляду та з системою їх міжурядових організацій по цінним паперам, по страхуванню, по пенсійним фондам, по фінансовому макро і мікро контролю. Взаємодія Комітету Держфінмоніторингу та правоохоронних органів України з міжурядовими організаціями FATF і Единбургською Групою. Дипломатична діяльність України в Організації Чорноморського економічного співробітництва, Чорноморському банку торгівлі і розвитку (ЧБТР), ГУАМ, Дунайській комісії.

Дипломатична діяльність України в трансатлантичних організаціях. Представництво України в НАТО. Спільні програми України і НАТО.

Українсько-американські дипломатичні відносини. Взаємодія центральних і спеціальних органів зовнішніх зносин України з Президентом США, Конгресом США, Державним Департаментом США, Торгівельним Представником США, Міністерством Торгівлі США, Міністерством оборони США, Міністерством сільського господарства США, Міністерством енергетики США та іншими державними органами США. Безпосередня взаємодія МЗС України та

міжнародних підрозділів міністерств та відомств України з Посольством США, Торговельним представником США, USAID, з військовим аташатом США на території України.

Історія членства України в співдружності незалежних держав (СНД). Українсько-російські дипломатичні протистояння.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-7.

Додатковий: 2, 6, 12, 18, 25, 27.

Інтернет-ресурси: 1-7.

Тема 6. Дипломатична взаємодія України з ЄС та європейськими державами не членами ЄС.

Взаємодія Україна – ЄС. Зовнішньополітична модель ЄС. Особливості механізмів міжнародної взаємодії ЄС. Представництво України в ЄС. Європейська політика сусідства. Східне партнерство. Взаємодія ЄС і України щодо імплементації Угоди про асоціацію України та ЄС. Консультативна місія Європейського Союзу з реформування сектору цивільної безпеки України. Місія ОБСЄ. Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ в Україні.

Програми допомоги Європейського Союзу Україні. Візова лібералізація. Участь України у Європейському банку реконструкції та розвитку. Глибока та всеосяжна зона вільної торгівлі (ГВЗВТ) між ЄС та Україною. Спеціальна Група з підтримки України (SGUA). Меморандум про порозуміння щодо Стратегічного енергетичного партнерства між ЄС та Україною. Служба Європейської Комісії з гуманітарної допомоги та громадянського захисту (ЕЧНО). Взаємодія України з Радою Європейського Союзу та діяльність у Європейському парламенті.

Дипломатична діяльність України у Нормандському форматі (Франція, Німеччина, Україна, Росія) та в Тристоронній контактній групі (ОБСЄ, Україна, Росія). Мінські консультації. Переговори України та ЄС щодо Криму та Донбасу. Дипломатичні обмеження щодо Російської Федерації.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-7.

Додатковий: 2, 6, 12, 18, 25, 27.

Інтернет-ресурси: 1-7.

5. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основний

1. Балабанов К. В., Трофименко А. В. *Дипломатична та консульська служба : підручник для студентів ВНЗ / К. В. Балабанов, М.В. Трофименко. – Донецьк : Вид-во «Ноулідж» (донецьке відділення), 2013. – 432 с. **
2. Дюрозель, Жан-Батіст. *Історія дипломатії від 1919 року до наших днів / Ж. Б. Дюрозель ; пер. Є. Марічев . - К. : Основи, 2016. - 903 с.*
3. Головченко В., Матвієнко В. *Дипломатична історія України (від найдавніших часів до ХІХ століття). – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2017. – 480 с.*
4. Головченко В., Матвієнко В., Солдатенко В. *Дипломатична історія України (кінець ХІХ – перша чверть ХХ століття): навчальний посібник. - К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. – 527 с.*
5. Гуменюк Б.І. *Сучасна дипломатична служба : Навч.посібник для студентів гуманітарних спеціальностей вищих навч. закладів / Б. І. Гуменюк, О. В. Щерба. – К. : Либідь, 2011. – 255с. **
6. Ціватий В.Г. *Дипломатія: теорія, історія, практика: підручник. Київ: Дипломатична академія України при МЗС України, 2016. 396 с*
7. Чекаленко Л.Д. *Витоки української дипломатії : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Л.Д. Чекаленко ; Дип. акад. України при МЗС України. – К. : LAT & K., 2010. – 340 с.*

Додатковий

1. Боечко В.Д., Ганжа О.І., Захарчук Б.І. *Кордони України: історична ретроспектива та сучасний стан. – К.: Основи, 1994. – 168 с.*
2. Бохан А.В. *Екологічна дипломатія в інтерактивній модальності глобалізації: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 456 с.*
3. Васильєва -Чекаленко Л.Д. *Україна в міжнародних відносинах (1944-1996 рр.): навчальний посібник. – К.: Освіта, 1998. – 176 с.*
4. Веденєєв Д.В., Будков Д.В. *Юність української дипломатії. Становлення зовнішньополітичної служби Української держави. 1917-1923 роки. Монографія. – К: «К.І.С.», 2006. – 312 с.*
5. Головченко В.І., Солдатенко В.Ф. *Українське питання в роки Першої світової війни. – К.: Парламентське видавництво, 2009. – 448 с.*
6. Гуменюк Б.І. *Дипломатична служба: правове регулювання : навч. посібник / Борис Іванович Гуменюк. – К. : Либідь, 2007. – 224с. **
7. Гуржій, О.І. *Сто великих постатей і подій козацької України / О.І. Гуржій, Т.В. Чухліб. – Київ : Арій, 2008. – 464с. : іл. – (100 великих). **

8. Зовнішня політика України в умовах глобалізації. Анотована історична хроніка міжнародних відносин (2008-2013). – Київ: Інститут історії України НАН України / Відп. ред. С.В. Віднянський. 2015. – 378 с.
9. Зленко А.М. *Дипломатія і політика: Україна в процесі динамічних геополітичних змін* / А. М. Зленко. – Харків : Фоліо, 2003. – 559 с. *
10. Каппелер А. Росія як поліетнічна імперія: Виникнення. Історія. Розпад / перекл. з німецької Х. Назаркевич, наук. ред. М. Крикун. – Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2005. – 360 с.
11. Когут З. Коріння ідентичности: Студії з ранньомодерної та модерної історії України. – К.: «Критика», 2004. – 351 с.
12. Кулик О. Елементи дипломатичного протоколу і дипломатичної практики в історії України / О. Кулик, П. Сардачук. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. – 172 с.
13. Литвин М.Р., Науменко К.Є. Історія ЗУНР. – Львів: ОЛПР, 1995. – 368 с.
14. Матвієнко В.М. Українська дипломатія 1917-1921 років: на теренах постімперської Росії: Монографія. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2002. – 376 с.
15. Наливайко Д. Очима Заходу. Рецепція України в Західній Європі ХІ-ХVІІІ ст. – К.: «Основи», 1998. – 578 с.
16. Несук М. Драма вибору. Відносини України з Центральними державами у 1917-1918 рр. – К.: ЗАТ Вид-во «Політична думка», 1999. – 274 с.
17. *Потульницький В. Дипломатія Павла Скоропадського. Військово-дипломатичні стосунки гетьмана з острівними монархіями у 1926-1943 рр. : до 140-річчя від народж. гетьмана Павла Скоропадського : [моногр.] / В. Потульницький. – Харків : Акта, 2014. – 311 с. **
18. Сагайдак О.П. Дипломатичне представництво: організація і форми роботи : Навчальний посібник / О.П. Сагайдак, П.Д. Сардачук – К.: Знання, 2008. – 295с.
19. Татаренко Н.О. Економічна дипломатія: світовий досвід та українські здобутки (політико-економічний аспект) //Вісн. Дипломат. акад. України. 2015. №22 (2). С. 5–9
20. Україна: утвердження незалежної держави (1991-2001) / Н.П. Барановська, В.Ф. Верстюк, С.В. Віднянський та ін. під ред. В.М.Литвина. – К.: Видавничий дім «Альтернативи», 2001. – 704 с.
21. Українська державність у ХХ столітті: Історико-політологічний аналіз / О. Дергачов (керівник авт. колективу). – К.: Політична думка, 1996. – 448 с.
22. Уряди України у ХХ ст.: Науково-документальне видання / Відпов.

ред. В.М. Литвин. – К.: Наукова думка, 2001. – 608 с.

23. Чухліб Т. В. Гетьмани і монархи: Українська держава в міжнародних відносинах 1648 – 1714 рр. – К., Нью-Йорк: Ін-т історії України НАН України, 2003. – 518 с.

24. Чухліб Т. Секрети українського полівасалітету. Хмельницький-Дорошенко-Мазепа / Т. Чухліб. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. – 327 с.

25. Шаров О.М. Економічна дипломатія: основи, проблеми та перспективи: монографія / Національний інститут стратегічних досліджень. Київ: НІСД, 2019. 560 с.

26. Шаповал Ю.І. Україна ХХ століття: Особи та події в контексті важкої історії / Ю.І. Шаповал. – К.: Генеза, 2001. – 560 с.

27. Фліссак К.А. Економічна дипломатія у системі забезпечення національних інтересів України: монографія. Тернопіль: Новий колір, 2016. 812 с.

28. *Яворницький Д.І. Історія запорізьких козаків: У 3-х т / Д.І. Яворницький. – К., 1990–1993. – Т.1 – 585с; Т-2. - 560с; Т-3. – 592с. **

29. Яковенко Н. Вступ до історії / Н. Яковенко. – К.: Критика, 2007. – 375 с.

30. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України / Н. Яковенко. – К.: Критика, 2009. – 584 с.

Інтернет-ресурси:

1. Інститут історії України НАН України- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.history.org.ua .

2. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua> .

3. Закон України «Про дипломатичну службу» від 07.06.2018 № 2449-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19>

4. Закон України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>.

5. Історія та традиції зовнішньополітичної служби України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/413.htm>.

6. Консульський статут України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/127/94/conv>

7. Структура МЗС України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/856.htm>.

* курсив – визначено джерела та літературу, яка наявна в бібліотеці КНТЕУ.